

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): İnceleme Makalesi **Gönderim Tarihi (Submission Date):** 6 Mart 2024
Kabul Tarihi (Acceptance Date): 4 Nisan 2024 **Yayınlanma Tarihi (Publication Date):** 30 Haziran 2024

Atıf Künyesi (Citation): Çandır, M. & Furan, A. (2024). Âşık Veysel Tefekkürünün Evrensel Boyuttaki Yansımaları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 81-91.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1447782>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayrı Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

ÂŞIK VEYSEL TEFEKKÜRÜNÜN EVRENSEL BOYUTTAKİ YANSIMALARI

Muzaffer ÇANDIR*

Aydın FURAN**

Öz

Onlarca asırdır süre gelen kadim bir kültürel hazine olan âşıklık geleneği 2009 yılında UNESCO tarafından “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi” ne dâhil edilmiştir. Âşıklık geleneğinin en tanınan sanatçılarından olan Âşık Veysel, vefatının 50. senesi olması münasebetiyle UNESCO 41. Genel Konferansı kararıyla 2023 Yılı UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programı’na alınmıştır. Bu makalede Âşık Veysel’in evrensel yönüne ışık tutabilmek amaçlanmıştır. Bu maksat doğrultusunda âşığın miras bıraktığı ve tüm dünya insanının zihninde yer bulabilecek evrensel boyuttaki tefekkürü, UNESCO’nun belirlediği 12 adet evrensel değer referans alınmak suretiyle tespit edilmiş ve bu tespitler de maddeler hâlinde sıralanmıştır. Veysel’in şiirlerinin öncelikli malzeme olduğu bu çalışma metnin merkeze alındığı, kaynak tarama yönteminin kullanıldığı bir çalışmadır. “Değer ve Evrensel Değer”, “UNESCO’nun Önerdiği 12 Evrensel Değer”, “Âşık Veysel’in Şiirlerinin UNESCO’nun Önerdiği 12 Evrensel Değer Çerçevesinde İncelenmesi” ana başlıklarından oluşan bu çalışmada, UNESCO’nun belirlediği 12 evrensel değerinin tamamının Veysel’in şiirlerinde yer aldığı görülmüştür. Ayrıca, Anadolu coğrafyasında neşet etmiş Veysel’in Anadolu sınırlarının ötesine ulaşabilecek, dünya ölçeğinde tesir potansiyeli ihtiva eden beynelmilel tefekküre sahip bir âşık olduğu ve Veysel’in tefekkürden hasıl olan hikmetin dünya insanına ulaştırılmasının önemi ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi, Âşıklık Geleneği, Evrensel Değerler.

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Manisa/Türkiye. E-Posta: candir45@yahoo.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4629-6498>.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa/Türkiye. E-Posta: aydinfuran@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8663-8114>.

REFLECTIONS OF ÂŞIK VEYSEL'S CONTEMPLATION THE UNIVERSAL DIMENSION

Abstract

The tradition of minstrelsy, a decades-old cultural asset, was included in the "Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity" by UNESCO in 2009. Âşık Veysel, one of the most well-known artists of the minstrel tradition, was included in the 2023 UNESCO Commemoration and Celebration Anniversaries Program by the decision of the 41st General Conference of UNESCO, on the occasion of the 50th anniversary of his death. This article aims to shed light on the universal aspect of Âşık Veysel. For this purpose, the universal contemplation bequeathed by the poet, which can find a place in the minds of all people of the world, has been determined with reference to the 12 universal values determined by UNESCO, and these determinations are listed in items. This study, in which Veysel's poems are the primary material, is a text-centred study in which the source scanning method is used. In this study, which consists of the main titles "Value and Universal Value", "12 Universal Values Recommended by UNESCO", "Examination of Âşık Veysel's Poems within the Framework of 12 Universal Values Recommended by UNESCO", it is seen that all 12 universal values determined by UNESCO are included in Veysel's poems. In addition, it has been stated that Veysel, who was born in Anatolia, was a minstrel with international contemplation that could reach beyond the borders of Anatolia and had the potential to have an impact on a world scale, and the importance of conveying the wisdom resulting from Veysel's contemplation to the people of the world has been expressed.

Keywords: Âşık Veysel, UNESCO Living Human Treasure, Minstrel Tradition, Universal Values.

Giriş

Kökleri onlarca asır öncesine, ozan - baksı geleneğine değin uzanan ve tekke şiirinin zenginliğinden de bünyesine katarak tekâmül etmiş âşıklık geleneği, feodal dönemlerden monarşik dönemlere, statükocu dönemlerden demokratik dönemlere, modernite, postmodernite ve ötesi demeden varlığını sürdürme gelmiştir. Geleneğin tarihî süreç içerisindeki var oluş serüveni her zaman aynı nicelik ve nitelikte ürünler ortaya koymaya el vermese de gelenek, hayatın içindeki yerini korumayı başarmıştır (Çobanoğlu, 1999, s. 54).

17. yy. gibi âşıklık sanatının sanatçı ve ürünleriyle mümbit olduğu devirlerin beraberinde 18.yy. gibi belli oranda durgunlaştığı devirleri de mevcuttur (Köprülü, 2018, s. 470). Geleneğin yaşatılmasındaki önemli etmenlerden biri güçlü sanatçıların varlığı olmuştur. Âşık Veysel de ürünleriyle geleneğin yaşamasına mühim katkıları olan sanatçılar zümresinde bulunmaktadır.

II. Meşrutiyet'i müteakip Trablusgarp ve Balkan Savaşları'yla başlayan I. Dünya Savaşı'yla derin kırılmaların yaşandığı, Millî Mücadele Dönemi sonrasındaki sosyal, siyasal ve ekonomik şartlardan kaynaklanan zorlu ve yeni süreçten ülkenin tüm üniteleri gibi âşıklık geleneği de fazlasıyla etkilenmiştir. Muhtelif sahalardaki değişim ve dönüşümlerin dikey olarak keskin bir ivmeyle yaşandığı Cumhuriyet'le birlikte âşıklık sanatının yurt sathında temsil vazifesini yerine getiren, gelenek namına mühim bir yükü omuzlanan 20. asrın velüt âşıklardan biri de Veysel olmuştur. Hayatın olağan seyri içerisinde cereyan eden, gayretlerle örülü olan Veysel'in takdiri hak eden bu yolculuğu, âşığın vefatından 50 sene sonra UNESCO tarafından da tescillenmiştir.

Sivas'ta 1894'te dünyaya gelen Âşık Veysel Osmanlı Devleti'nin ahir evresi ve Cumhuriyet Devri'nin ilk 50 senesini idrak etmiş, ülkenin çeşitli vilayetlerinde özellikle sanatını icra etmek gayesiyle bulunmuş ve türlü hadiselerle şahitlik etmiştir (Veysel, 2018: 5). Sözüdeki hikmet ve sazındaki özgün tınıyla yaşadığı dönemde ve sonrasında kulaklardan gönüllere aynı zamanda zihinlere dokunmayı başarmıştır. Veysel'in bu başarısının âşıklık geleneği ve Türkiye adına bir kazanım olduğu aşîkârdır; ayrıca durumun evrensel boyutta kuşatıcılığı haiz bir başarı olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Âşıklık geleneği 2009'da UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne dahil edilmiştir. Şiirleriyle bir manada evren ozanı/evren âşığı olma vasfını da tezahür ettiren Âşık Veysel, Türkiye'nin teklifi, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Makedonya, Macaristan, Özbekistan ve Ukrayna'nın da destekleri neticesinde UNESCO 41. Genel Konferans kararıyla, Âşık Veysel'in Vefatının 50. Yıl Dönümü olan 2023 senesi için UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programına alınmıştır(UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2023).

Âşık Veysel'de yer yer; Yunus Emre, Hacı Bektaş, Mevlâna gibi çağları ve sınırları aşabilmiş kişilerin rayihası olduğu, âşığın mezkûr şahsiyetler nev'inden bir misyonu ihtiyarî yahut gizil olarak ifa ettiği şiirlerinde belirgin olarak görülmektedir. Hayata insanı merkeze alan bir nazarla bakan Âşık Veysel'in sazi ve sözüyle miras bıraktığı ürünler, evrensel hissiyata ve barışa düşünsel-sanatsal manada katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.

Bu çalışmada Âşık Veysel muhayyilesinin hasıl ettiği hüzmelerin küresel ölçekteki yerini görebilmek hedeflendiğinden Veysel'in şiirleri UNESCO tarafından önerilmiş 12 adet evrensel değer çerçevesinde incelenmiş ve âşığın evrensel boyuttaki tefekkürüne dikkat çekilmek istenmiştir.

1. Değer ve Evrensel Değer

Fertlerin ortak kabul gösterip içselleştirdiği his, fikir, hareket, tutum ve kuralları işaret ettiği düşünülen “değer” kavramının kapsamına dâhil edilen başlıkların belirlenmesi ve tasnifi konusunda fikir birliği sağlanabilmiş değildir(Yiğittir,2009: 23-24).Önceleri felsefenin ilgi alanındayken zaman içinde pek çok farklı disiplinle ilintili hâle gelen “değer” kavramı (Baloğlu ve Balgalmış,2005:21) TDK tarafından; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü şeklinde tanımlamıştır (TDK Sözlük, 2023). Bireylerin yaşamlarına kişisel rızalarıyla rehberlik eden, ehemmiyet dereceleri farklı farklı olan durum ötesi amaçlar şeklindeki tarif de fazlaca kabul gören tanımlar arasındadır(Mehmedoğlu,2007:799). Rokeach değerleri; ferdî yahut içtimaî kapsama sahip, süreklilik arz eden, yaşam amacı da denebilecek inançlar olarak açıklarken (Bilgin, 2003:78) Bolay, değerlerin “olması gerekeni” ifade ettiğini belirtmiştir (2007: 60).

Anlaşılan o ki kişi ve toplumların yaşamlarına müspet katkılar sağlayarak yön veren kabuller olan değerlerin ferdî, yerel ve evrensel yönleri mevcuttur. Nesnellığı tam olarak sağlamak mümkün olmasa da küresel ölçekte faaliyet gösteren kurumların tavsiye ve işaretlerini göz önünde bulundurarak değerlerin evrensel cephesini ele almak isabetli olacaktır.

Ortak bir tutumun sergilenmediği görülen “değer” kavramı için bu makalede, UNESCO'nun dikkat çektiği on iki değer referans alınmıştır; böylelikle Âşık Veysel'in UNESCO 41. Genel Konferans kararıyla 2023 senesinde UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programı'na alınmasına uygun mantıksal bir tutarlılık yakalamak hedeflenmiştir.

2. UNESCO'nun Önerdiği 12 Evrensel Değer

İstendik davranış modelleri ya da yaşam amaçlarına dair inanışlar olan değerler. UNESCO tarafından da ele alınmış ve Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP) 1995'te Birleşmiş Milletlerin 50. yıl dönümünde Brahma Kumaris'in “Daha İyi Bir Dünya için Değerlerimizi Paylaşalım” isimli projedeki 12 evrensel değere odaklanılmıştır. Yardımlaşma, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sevgi, barış/huzur, saygı, sorumluluk, sadelik, tolerans ve birlik; UNESCO'nun önerdiği bahsi geçen on iki evrensel değerdir(Bacanlı ve Dombaycı, 2012).

UNESCO'nun önerdiği değerler alfabetik sırayla şu şekildedir:

1. Barış
2. Birlik-Dayanışma
3. Dürüstlük

4. Hoşgörü (Tolerans)
5. Mutluluk
6. Özgürlük
7. Sadelik
8. Sevgi
9. Saygı
10. Sorumluluk
11. Tevazu
12. Yardımlaşma-İş birliği

3. Âşık Veysel'in Şiirlerinin UNESCO'nun Önerdiği 12 Evrensel Değer Çerçevesinde İncelenmesi

3.1. Barış

İnsanlığın bilinen tarihi göz önüne alındığında sayısız savaş yaşandığı meydandadır. Sadece 20. asır bile savaşların acı bilançosunu ispata yeterlidir. I ve II. Dünya Savaşları'nın beşerî, sosyal, kültürel, ekonomik yıkımları neredeyse tüm yerküreyi etkilemiştir. 20. yüzyılda savaşlar 10 milyondan fazla ölüme, 250 milyon dolayında sakatlığa sebep olmuş, 120 milyonu aşkın insanı göç etmeye mecbur bırakmış, kıtlık ve salgınlara yol açmıştır. Daha çok sivil ölümlerinin yaşandığı bu savaşlardan I. Dünya Savaşı'nda yüzde 14, II. Dünya Savaşı'ndaysa yüzde 70 oranında sivilin yaşamını yitirdiği görülmektedir (Bakkalcı, 2003).

Tüm bunlara karşın günümüzde hâlâ potansiyel bir III. Dünya Savaşı'nın ufukta görüldüğü, ülkelerin silahlanma hızlarına (Global Militarisation Index, 2020) atıflar yapılarak uzmanlarca sürekli dillendirilmektedir; bunun yanında Şubat 2022 itibariyle başlayan 2023'te hâlâ sürmekte olan Rusya-Ukrayna savaşının da bölge ve dünyanın barışa ne denli ihtiyaç duyduğu konusunun mühim bir ikazı olduğu açıktır.

Barış ortamının tesisi için muhtelif faktörler mevcuttur. Bunlardan biri de barışı dillendiren fikir adamları ve ediplerdir. Anadolu kültür havzasında yaşamış Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bektaş gibi hikmet ehli şahsiyetlerin takipçilerinden olan Âşık Veysel'in barış adına söyledikleri insanlık için oldukça önemlidir.

Alimler alemi ölçer biçerler
Hamını hasını eler seçerler
Bu dünya fânidir konar göçerler
Veysel der ki gel barışak küslerim¹(s.33)

Dörtlüğünde dünyanın fâniliği ve insanın ölümlü oluşuna gönderme yapılmış, küsmenin yersizliği ifade edilerek barışa davet yapılmıştır. Aynı mantık minvalinde ilerlenerek;

Bu kahpe dünyanın sonu vefasız
Beş günlük ömrünü geçir kavgasız
Diyorlar Veysel'e serser kafasız
Başımda duman var kar belli değil(s.71)

Dizelerinde ömre beş gün denilerek hayatın kavgaya vakit olmayacak kadar kısa olduğu vurgusu yapılmış; devamında ömrün kavgasız geçirilmesi gerektiği çağrısında bulunularak barış fikrine katkı sağlanmıştır.

¹ Makalede kullanılan tüm Âşık Veysel şiirleri; Ümit Yaşar Oğuzcan'ın derlediği "Dostlar Beni Hatırlasın" isimli kitabın İnkılap Kitabevi'nden çıkan 2018 senesi baskısından alıntılanmıştır.

3.2. Birlik-Dayanışma

“Bir elin nesi var iki elin sesi var.” diyen atalar tefekkürüne sahip Anadolu’nun bugünlerde vahdete olan ihtiyacının yanında dünya insanların da vahdete ne denli muhtaç olduğu yaşanan sosyal hadiselerden anlaşılmaktadır.

Âşık Veysel manevi kabullerine paralel şekil de mistik bir nazarla insanlara hatta insan dışı varlıklara birlik hissiyle bakmıştır.

Coşar deli gönül misali derya
Mecnun'a sahrada göründü Leyla
Gördüğün güzellik hepisi Mevla
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar(s.27)

Mısralarıyla gözlerin gördüğü ne varsa Yaratıcının tecellisi olduğu anlatılmış;

Ne zaman toprakla birleşir cismim
Cümle mahluk ile bir olur ismim
Ne hasudum kalır ne de bir hasmım
Eski düşmanlarım olur dostlarım(s.33)

Dörtlüğünde ölümle beraber ölüm ötesi bir vahdetin gerçekleşeceği anlatılırken, ölüm öncesi olan fâni dünya hayatında birlik ve beraberliği yakalamanın gerektiği ifade edilmiştir.

Bin bir ismin birinden tut
Senlik benlik nedir sil at
Tuttuğun yola doğru git
Yoldan çıkıp olma asi(s.58)

Denilerek birlik-beraberliğin mefhumu muhalifi olan tefrikayı işaret eden “senlik benlik” fikrinin izale edilmesine çağrı yapıldığı görülmektedir.

Ne var ise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım(s.41)

Kıtasında “Aynı varlık her bedende” dizesinin yanında istifham sanatının desteğiyle “birlik olun-birlik olalım, vahdete erilsin” fikri insanlığa sunulmuştur.

3.3. Dürüstlük

Sözde ve davranışlarda doğruluktan ayrılmama, doğruluk (TDK Sözlük, 2023) şeklinde tanımlanan dürüstlük farklı kültürlerde var olan bir değerdir. Hz. Muhammed’in “Bizi aldatan bizden değildir”(Köse, 2023) sözüyle doğruluğun dışında çıkmanın net bir şekilde olumsuz bulunduğu görülmektedir; bu sözü tefekkür buudunda yoğunlaştığı anlaşılan Âşık Veysel’in şiirinde “hile ve yalanın” sıkıntıyı doğuran bir sebep olduğu:

Veysel bu yollarda sarfeder nefes
Herkesin elinde gezer bir kafes
Bin bir türlü derdi çeker mi herkes
İşte hile sözde yalan olmasa(s.64)

Denilerek anlatılmıştır. Yalanın bereketi/verimi engellediği vicdanın ise yalanlarla mücadele eden bir erdem olduğu:

Yalanı görünce bereket kaçtı
Vicdan ile yalan bir kavralaştı
Vicdan yalanları çiğnedi geçti
Her ana doğurmaz böyle yığıdi(s.216)

Dizeleriyle anlatılırken dürüstlük, vicdan kavramıyla mana derinliğine kavuşturulmuştur.

Mert insanın sözü uyar özüne
Tezene teline parmak sazına
Doğru gören gider yolun düzüne
Düz yolu görmeyen göz neme gerek(s.51)

Dörtlüğünde; doğruluk-dürüstlüğün, mertliğin bir alameti olduğu belirtilerek dürüstlüğün yüksek bir merteye olduğu ifade edilmiş ve dürüstlük fikri yüceltilmiştir.

3.4. Hoşgörü-Tolerans

Kişilerin fikir ve tercihlerinin farklı farklı olabileceğini bilmek ve ilişkilerde bu ön bilgiyle hareket edebilmek olarak anlaşılabilir hoşgörü TDK tarafından her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2023)ki tanımda geçen “her şey” ifadesi zararlı ve yıkıcı menfi durumları ihtiva etmese gerektir.

İnsanlığın beraber yaşama kültürüne erebilmesi adına konuma saygıyı ifade eden hoşgörü değeri bir zarurettir. Yunus Emre'nin pek bilinen:

Dövene elsiz gerek,
Sövene dilsiz gerek,
Derviş gönülsüz gerek,
Sen derviş olamazsın. (Tatçı, 2008:95)

Dörtlüğü hoşgörü adına ütöpik ve abartılı bulunsa da hoşgörünün ehemmiyeti adına söylenmiş etkileyici bir tefekkür ürünüdür. Yunus'la aynı irfan ummanının mensubu olan Veysel'in şiirinde:

Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine
Mezhep kavgasına din döğüşüne
Sanki varıp sığmamışlar cennete(s.75)

Denilerek hoşgörüye olan ihtiyaca vurgu yapılmıştır.

Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben saç mıyım(s.41)

Şeklindeki dörtlükte “beni hor görme” denilirken beni hoş gör, birbirimizi hoş görelim manası verildiği görülmektedir.

Kuran'a bak İncil'e bak

Dört kitabın dördü de hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası(s.58)

Dizelerinde farklı inanç ve ırklara hoşgörü nazarıyla bakılması gerektiği, aksi durumun çok kötü bir yaklaşım olacağı belirtilerek hoşgörü değeri desteklenmiştir.

3.5. Mutluluk

Kut, saadet, bahtiyarlık, saadetli olma hâli olarak görülen mutluluk (TDK Sözlük, 2023)kişinin umduğuna nail olma hissi olarak da kabul edilebilir. Dili, dini, rengi, şekli ne olursa olsun insanlar, mutlu olma ihtiyacı gibi ortak bir hisse sahiptirler.

Âşık Veysel şiirlerinde mutluluk genellikle “gülme” fiil ve fiilimsisiyle mecazı mürsel yoluyla ifade edilmiştir. Yağmurun bol oluşunun hasil ettiği bereketin mutluluk vesilesi olması:

Yağmur bol olursa güler yüzleri
Bahar göğ ekini görür gözleri
Çayır çimen bürüyünce dizleri
Öküzün boynunu boşlar çiftçiler(s.156)

Biçiminde ifade edilirken hastanın iyileşmesinin vesile olduğu mutluluk duygusu:

Hasta hane hastaların yuvası
Yataklardan gelir hastanın sesi
Çetin olur hastaların gülmesi
Sor ki neler çekmiş gülene kadar (s.53)

Dizeleriyle aktarılmış; aşkın cefası ve mutluluğa sebep olmasının anlatıldığı:

Aşkın beni deryalara daldırır
Bazı ağlatır da bazı güldürür
Bir dem ağlatır da bir dem güldürür
İster azat eder ister güldürür(s.21)

Dörtlüğü de Veysel’in şiirinde mutluluk değerinin görüldüğü bir diğer bölümdür.

3.6. Özgürlük

Âşık Veysel, özgürlük düşüncesine sahip bir ediptir.

Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk’ün sesi milletin sesi
Eşitlik hürriyet ve demokrasi
Atatürk sözü var Halkevlerinde(s.190)

Mısraları âşığın hürriyet ve eşitlik mefhumlarına olan bağlılığını göstermektedir.

3.7. Sadelik

Mütevazı bir hayat süren Veysel, hayatının sadeliğini “küçük dünyam” şeklinde özetlemiştir.

Bir küçük dünyam var içimde benim
Mihnetim ziynetim bana kâfidir
Görenler dar görür genişir bana
Sohbetim ülfetim bana kâfidir(s.230)

Dörtlükten âşığın içinde bulunduğu şartları yeterli bulduğu, şartların kendisine kâfi olduğunu söyleyerek sadeliği öncelediği görülmektedir.

Dünya geniş olsun ister dar olsun
Yeter ki kalbimde iman var olsun
Her zaman milletim bahtiyar olsun
Rütbemle mesnedim bana kafidir(s.230)

Mısraları âşığın, minimal bir hayatın sadeliğini tercih ettiğini gösteren bir diğer örnektir.

3.8. Sevgi

İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu (TDK Sözlük, 2023)olarak tarif edilen sevgi, sanatçıları söz söylemeye yönelten önde gelen değerlerdendir. Âşık Veysel'in şu dördlüğünde:

Sevme ile umut dünyanın tadı
Dünya güzel'olsa istemem yadı
Bu gariip gönlümün sensin muradı
Kol kola can cana sarınca coşar(s.91)

Denilerek sevginin dünyayı güzel kıldığı, hayata lezzet verdiği tespiti yapılmıştır. Anadolu coğrafyasında, âşık mâşuk dengesinin damıtılmış bir hâli olan “Gönül kimi severse güzel odur.” atasözü Veysel'de özgün bir bakış ve yorumla:

Güzelliğin on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa(s.82)

Şeklinde tezahür etmiş, güzelliğin aşka muhtaç oluşu hüsnü talil yollu ifade edilmiştir.

Aşkımın temeli sen bir alemsin
Sevgi muhabbetsin dilde kelamsın
Merhabasın dosttan gelen selamsın
Duyarak alırım sen varsın orda(s.24)

“Aşk, sevgi, muhabbet, dost” kelimeleriyle örülü bu dörtlükte sevginin evrensel birlik hissiyle yoğrulduğu görülmekte, Veysel'in sevgisindeki ilahi temeller açıkça kendini göstermektedir.

3.9. Saygı

Hürmet, ihtiram, başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu (TDK Sözlük, 2023)olan saygının, insanlığın düzenli ve huzurlu yaşaması için özel ve genel yaşamda elzem olduğu açıktır.

Âşık Veysel bir dördlüğünde “insanlık yolu” ifadesiyle saygıya şöyle bir gönderme yapılmıştır:

İleriyi gören geriye bakmaz
İnsanlık yolundan dışarı çıkmaz
Allah cömert amma ekmek bırakmaz
Oturup geçmişi konuşanlara(s.62)

Dörtlükte maziye takılıp halihazırını ihmal edenlere seslenilirken saygıya da dikkat çekilmiştir. Veysel vefatından önce yazdığı son şiirinde insanlığa seslenirken:

Selam saygı hepinize
Gelmez yola gidiyorum
Ne karaya ne denize
Gelmez yola gidiyorum(s.237)

Demesi 79 yaşındaki âşığın genç-yaşlı demeden insanlara olan hürmetin müşahhas göstergesidir.

3.10. Sorumluluk

Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet duygusu (TDK Sözlük, 2023)olan sorumluluk; vazifelerin bilincine varma ve vazifeleri yerine getirme çabası içinde olma durumudur, denebilir.

“İp eğirme” ifadesiyle kişinin görevleri temsil edilerek söylenen:

Veysel sözün bir söz olsun
Çokça sabır hırs az olsun
İnce eğir ip düz olsun
Gececeksin bu taraktan(s.67)

Dörtlüğünde işlerin iyi yapılmasıyla, sorumlulukların yerine getirilmesinin güzel neticeler doğuracağı belirtilmiştir. Toprağın kişileştirildiği:

Çalışırsan toprak verir cömerttir
Emeksiz istemek dermansız derttir
Çalışmak insana büyük servettir
Kese coşar gönül coşar el coşar(s.155)

Mısralarında “emek” kelimesiyle çalışmak ve sorumlulukların yerine getirilmesi belirtilerek, sorumlulukları yerine getirmemenin dermansız dert olduğu anlatılmıştır.

3.11. Tevazu

“Ölmeden önce ölmeyi; tevazuda toprak gibi olmayı” öğütleyen bir inanç silsilesinde yer alan Âşık Veysel’in şiirlerinde de bu nazar kendini göstermektedir:

Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum(s.41)

Mısralarıyla nefsin ortadan kaldırılması tavsiye edilerek tevazu işaret edilmiştir. “Kin, kibir, nefis ve tamahın” menfilüğünün belirtildiği:

Tahammül babında etsem kararı
 Soldurmam gülümü kondurmam harı
 Kin ile kibirden olaydım beri
 Nefis var tamah var dördü bırakmaz(s.105)

B biçimindeki dörtlükle tevazunun önündeki engeller oldukları anlaşılan kin, kibir, nefis ve tamah dörtlüsünden kurtulmak arzusu ifade edilmiştir. Bu mısralar tevazunun Veysel nezdindeki önemli yerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca Veysel'in bazı şiirlerindeki kendine sesleniş üslubu Veysel'deki tevazu ve mahviyeti açıkça gösterir:

Ziyaretim Mevlâna'yı
 Kabul et Allah aşkına
 Bu fakiri divaneyi
 Kabul et Allah aşkına(s.218)

Dörtlüğünde Veysel'in kendine "fakir, divane" diye hitap etmesi tevazuyu yaşamına tatbik ettiğinin sarih bir göstergesi olmuştur.

3.12. Yardımlaşma-İş Birliği

Toplumsal ilerleyişe katkı sağlayan dinamiklerden birisi de yardımlaşmadır. Anadolu kültüründe yardımlaşma bilinci belirgindir, ahilik müessesesi yardımlaşmanın tarihî bağlamda kurumsallaşmış hâline örnek teşkil eder. İmece, salma gibi isimlerle anılan yardımlaşma Anadolu'daki kolektif şuurun bir yansımasıdır. Tüm bunların yanında son dönemlerde yardımlaşma konusunda gerileme yaşandığı da bir gerçektir.

Âşık Veysel yardımlaşmayı dayanışmayı şiirlerinde dile getirmiş:

Olmak istiyorsan dünyada mesut
 Hakka halka yarayacak bir iş tut
 Çalıştır oğlunu kızını okut
 İnsan olmak için okumak gerek (s.161)

Diyerek halka yararlı iş yapılmasının mutluluk vesilesi olacağını belirtmiş, dolaylı olarak yardımlaşmayı özendirmiştir. Aynı şekilde insanlara hizmet ederek, insanlığa faydalı olmayı:

Dünyanın en zengin aklını gördüm
 Sermayesin sordum dedi ki okul
 İnsanlara hizmet yaptığın yardım
 Merhametim duygum dedi ki okul (s.187)

Dörtlüğüyle eğitimin önemine vurgu yapılırken insanlara faydalı olmanın yardımlaşmanın bir yolu olduğu hissettirilerek yardımlaşma ve dayanışma bilincine katkı sağlanmıştır.

Sonuç

Âşık Veysel'in evrensel yönünü tespit etmek maksadını taşıyan bu çalışmada onun şiirleri; UNESCO'nun önerdiği 12 adet evrensel değer olan: barış, birlik, dürüstlük, hoşgörü, mutluluk, özgürlük, sadelik, sevgi, saygı, sorumluluk, tevazu, yardımlaşma değerleri çerçevesinde incelenmiş ve Veysel'in şiirlerinde mezkûr 12 değerın tamamına yer verildiği belirlenmiştir. Mistik bir yöne de sahip olan Veysel'in

tefekkür dünyasındaki vahdet anlayışının; barış, birlik, dürüstlük, hoşgörü, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma değerlerini; nefsin teskin edilip benlikten kurtulma anlayışının sadelik ve tevazu değerlerini beslediği görülmüş; ayrıca âşığın cumhuriyet ve eşitlik fikrini benimsemiş olmasının şiirinde özgürlük fikri olarak tebarüz ettiği müşahede edilmiştir. Bu sebeple geleneksel silsile içinde neşet etmekle beraber özgün bir nazarla hayatı okuyup evrensel değerlere sahip çıkan Âşık Veysel evrensel boyutu olan bir âşıktır.

Günümüzde gerek Anadolu gerek dünya sathında şahit olunan sosyal sıkıntıların izale edilmesinde, barış ikliminin tesisi adına- bir yönüyle Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bektaş irfanına sahip- Âşık Veysel'in tefekküründen hasıl olan ürünlerin insanlığın istifadesine daha çok sunulması isabetli olacaktır.

Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2019, 07). Âşık Veysel Şatıroğlu/Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. 24.04.2023 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asik-veysel-satiroglu> adresinden erişildi.
- Bakkalcı, M. (2003, 02). İnsanlık Tarihinde Savaşlar Nedeniyle Ölenlerin Sayısı Bugün Dünya Nüfusuna Yaklaşıyor/Tıp Dünyası, 99. 25.04.2023 <https://www.ttb.org.tr/TD/TD99/3.php> adresinden erişildi.
- Baloğlu M. &Balgamış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. Değerler Eğitimi Dergisi. 10 (2). 19-31.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Bolay, S. H. (2007). Aşkın Değerler Buhranı. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (26-28 Kasım 2004) Kitabı, 55-69, İstanbul, Dem Yayıncılık.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Elektronik Kültür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bağlamında Çukurovalı Âşıklar Üzerine Tespitler. 3.Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. Adana: Adana, Ofset.
- Global Militarisation Index. Bonn/ International Centre for Conflict Studies (t.y.) 25.04.2023 tarihinde <https://gmi.bicc.de/#rank@2022> adresinden erişildi.
- Köprülü, M. F. (2018). *Edebiyat Araştırmaları I*. İstanbul, Alfa Yayınları.
- Köse, S.Hile/Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.2023, 04 25 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/hile> adresinden erişildi.
- Mehmedoğlu, A.U. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık. R.Kaymak Can vd. Değerler ve Eğitimi (799-817). İstanbul, Dem yay.
- Oğuzcan, Ü. Y. (2018), ÂşıkVeysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul, İnkılap Kitapevi.
- Tatçı, M. (2008), Yunus Emre Divanı, H Yayınları İstanbul, 2008.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri.(t.y.). 10.01.2023 tarihinde. <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri.(t.y.). 10.01.2023 tarihinde [UNESCO Türkiye Millî Komisyonu/ anma ve kutlama https://www.unesco.org.tr/Pages/132/149/Anma-ve-Kutlama-Yil-Donumleri](https://www.unesco.org.tr/Pages/132/149/Anma-ve-Kutlama-Yil-Donumleri) adresinden erişildi.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Türkiye (t.y.). 16.04.2023 tarihimde [UNESCO Türkiye Millî Komisyonu](https://www.unesco.org.tr/Pages/132/149/Anma-ve-Kutlama-Yil-Donumleri) miras listeleri adresinden erişildi.
- Yiğittir, S. (2009). İlköğretim 4.ve 5.sınıf sosyal bilgiler dersi değerlerinin kazanılma düzeyi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.